

DOI:

PROF. DR. BEYZA BİLGİN İLE İLAHİYATÇI KADIN KİMLİĞİ ÜZERİNE

Yıldız KIZILABDULLAH *

Fatma ÇAPCIOĞLU **

DİNİ ARAŞTIRMALAR (YILDIZ KIZILABDULLAH): Bir kadın olarak Türkiye’de pek çok ilke imza attığımızı biliyoruz. Öğretmenlik tecrübeniz, Türkiye’nin ilk kadın vaizi olmanız, din eğitimi anabilim dalının kurucusu ve alanın ilk profesörü /hocası olmanız bunlardan bir kaçı. Bu süreçte, bir kadın olmanın artıları ya da eksileri neydi sizce?

BEYZA BİLGİN: Belki talebeliğimden başlamak lazım. Erkekler geliyor ilahiyata, imam olacaklar. “Peki, siz ne olacaksınız? Siz niye geliyorsunuz ilahiyata” diye tepkiler vardı başta. Kızlar azdı çünkü o zamanlar. Mesela bizim sınıfta iki kişiydik, iki kişi mezun olduk. Şaka ediyorduk bizde: “onlar imam olursa bizde imame oluruz diye”. Önce sizin burada ne işiniz var, erkek işi bu deniyordu. Mezun olunca öğretmen olarak Yozgat’a gittim. Yozgat İmam Hatip okulu. 1960-1961 yıllarında. Halk merak etmiş tabi. “bir kadın hoca gelmiş, İngilizce hocası değil, Tarih hocası değil meslek dersi hocasıymış” diye. Vali bile beni görmek için okula gelmişti. İlahiyatçı bir kadıymış diye. Dini konuları anlatan bir kadın görmemişler daha önce, yokmuş. Bu durum çok ilgi çekmişti. Ancak, Yozgat halkı okumuş insana çok rağbet eder, manavından kasabına nereye gitsek hep el üstünde tutarlardı. En güzel şeyleri vermeye çalışırlardı. O zamanlar kadın olmak bir üstünlük gibiydi.

Ben Yozgat’da çok az kaldım. Hastalandım beni Ankara’ya geri tayin ettiler. Ankara Merkez İmam Hatip’e geldim. Orada Lütfü Doğan Arapça hocasıydı. Sonra Ankara müftüsü oldu. Benden hanımlara vaaz etmemi istedi. O zamana kadar böyle bir şey hiç olmamış. Ama “Dinen bunun bir engeli yok. Hazırlan, üç aylar giriyor iki hafta sonra, erkeklere söyleyeceğim hanımlarını getirsinler” dedi. Ahi Tura Camii. Cebeci’nin Anafartalar’a çıkan

* Doç. Dr. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ykizilabdullah@gmail.com

** Öğr. Gör. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, fatmacapcioglu06@gmail.com

kısımında eski bir camiydi. İlk defa kadın konuşmasını orada yaptım. Konum, “İslamiyet’in kadınların hayatına getirdiği iyileştirmeler”di. Her hafta cami doldu. Ramazan geldiğinde daha büyük bir camiye geçtik. İç Cebeci Camii o zaman yeni yapılmıştı. Oranın alt katını hazırlamışlar. Oraya gittik Ramazanda. Tabi bir coşku bir coşku, o Ramazan bu şekilde geçti. Bu bir kaç sene devam etti taa ki ben Almanya’ya gidinceye kadar. Öğretmenler için bir kanun vardı 4489 diye görgü bilgi arttırmak üzere. Benim de bütün derdim, din derslerinin bütün okullarda bütün öğrencilere okutulması meselesi idi. Diğer ülkelerde nasıl uygulandığını merak ediyordum. Başka laik ülkelerdeki durumu öğrenmek istiyordum. Türkiye’deki gibi bir uygulamanın hiç bir yerde olmadığını gördüm ve döndüğümde bunları rapor olarak yazdım. Sonra da tabi bunun peşinde epey sıkıntılar çektim.

DİNİ ARAŞTIRMALAR (FATMA ÇAPCIOĞLU): Din dersleri konusunda epey sıkıntı çektim dediniz. İsterseniz buradan devam edelim. Öğretmenliği bırakıp akademisyenliğe geçtiniz (1965-1966). Elbette henüz o dönemde “din eğitimi” adında bir anabilim dalı yoktu. “Din pedagojisi” alanının asistanı olarak çalışmalarınızı yürüttünüz. 1971 de ‘İslam’da Eğitimin Temeli Olarak Sevgi’ tezi ile doktoranızı bitirdiniz. Daha sonraki süreçte çalışmalarınızı din dersleri üzerine yürüttünüz ve özellikle doçentlik teziniz (Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri) sırasında birtakım güçlüklerle karşılaştığınızı biz biliyoruz. Bu konudan biraz bahseder misiniz?

BEYZA BİLGİN: O dönem şartlarında tezim, Atatürk ilkelerine aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmişti. O dönemde din dersleri seçmeliydi. Ben de ilk defa anket çalışması yapmıştım. Böyle bir çalışma da ilkti. Üniversiteler arası kurulun listesi vardı, kod numaralı. Onlardan birinden müracaat edilebiliyordu (doçentliğe). “Bu hiç birisine girmiyor, bunun yeri yok” demişler. Din eğitimi yok. Eğitim içinde de yok. Sonradan “program geliştirmeden başvurulabilir” dediler. Ben program geliştirme doçenti oldum.

DİNİ ARAŞTIRMALAR (YILDIZ KIZILABDULLAH): Doçentlik teziniz önce reddedildi ancak daha sonra itiraz ettiniz ve 1979 da kabul edildi. Bu süreç nasıl geçti?

BEYZA BİLGİN: Üç kişilik bir jüri kurulmuştu. Fatma Varış hanım haricindeki diğer jüri üyeleri tezimi reddetmişlerdi. (Atatürk ilkelerine aykırı olduğu gerekçesi ile) Tezimde din dersinin seçmeli olarak okutulmasının ortaya çıkardığı sorunları yaptığım anket çalışması ile dile getirmiştim. Din derslerinin zorunlu olması gerektiğini söylüyordum. Fatma Varış Hanım baş-

tan beri benim tezimde çok yardımcı olmuştu. Niyazi Karahisar'dan araştırma metodlarıyla ilgili çok yardım görmüştüm. Fatma Hanım bana tezimin bilimsel olarak güçlü olduğunu söyledi. “Beyza, bu tez geçer, Sen buna itiraz edeceksin, ben de rapor yazacağım” diyerek jüri kararına itiraz etmem konusunda beni cesaretlendirdi. Ben verdim dilekçemi. Dediler ki “bir ilahiyatçının itirazının Danıştay'da kabul edilmesi yani ümit verici bir şey değildir”. Yepyeni üç kişiden oluşan bir jüri karşısında yeniden doçentlik sınavına girdim. Tabi yine hiç ilahiyatçı yok içlerinde. Üç aşamalı bir sınavdan sonra tezim kabul edildi ve doçent oldum.

DİNİ ARAŞTIRMALAR (FATMA ÇAPCIOĞLU): 1970'leri aştık 1980'e geldik. Din derslerinin zorunluluğu sürecinde sizin büyük etkiniz olduğunu biliyoruz. Bir kadın olmanın avantajını yaşadınız mı bu süreçte?

BEYZA BİLGİN: Hasan Sağlam Milli Eğitim Bakanı olmuştu. Din derslerinin mecburi olacağı kararı verildikten sonra tabi bir sürü toplantı yapılıyor. Biz fakülte heyeti olarak gidiyoruz. Benim tezim din derslerinin isteğe bağlılığının çok büyük sorunlar yarattığı üzerine zaten. Hüseyin Atay (o dönemin dekanı) tabi bizi çok destekliyor. Kurdukları komisyona beni de götürüyor. Talim Terbiye'de bulunuyorum. Tabi farklı görüşler var. Mecburi olmasına karşı çıkanlar var. Pek çok komisyon toplandı, sonra Hasan Sağlam'ın çalışmaları, yeni programlar, her şey bitti, gönderildi. Din dersleri mecburi olacak diye. Kenan Evren Paşa'ya demişler ki “bunlar yanlış bir şey yapıyorlar, bunun şöyle riskleri vardır şöyle olabilir böyle olabilir”. O da Hasan Sağlam'a brifing istiyorum demiş. Talim terbiye başkanı benim sınıf arkadaşımı o zaman. Toplantıları hep o yürütüyordu. Hasan Sağlam ona “iki arkadaşımı daha yanına al. Brifing verilecek, sen bütün sorulara cevap veremeyebilirsin, onlardan yardım alırsın” demiş. O da Mehmet Aydın'ı, bir de beni aldı yanına. “Gelir misin” dedi. Tabi gelmez miyiz. Biz de gittik brifinge. Önde tabi Kenan Evren ile komite oturuyor, onun arkasında bir aşağısı as, falan biz en arkada oturuyoruz.

Önce sunuşlar yapıldı. Sonra Kenan Paşa ve komite üyelerinin her biri, dine karşı olmadıklarını ve dedesinin abdestli, namaz kılan hacca gitmiş birisi olduğunu, bunlara son derece saygılı olduklarını hiç kimsenin onlara karşı olmadığını falan dile getiriyorlar. Bahriye (ÜÇÖK) Hanım diyor ki, dördüncü sınıftan lise son sınıfa kadar ne lüzumu var, üç ayda biter bu din dersleri diyor. “Abdeste namaz indirdiler” dedim. Ben konuşmak istiyorum. Kağıda yazdım konuşmak istiyorum diye önümdeki askere verdim. En öne kadar gitti ama,

Kenan Paşa'ya soramıyor kimse. Üst konuşurken ast konuşamazmış. Kenan Paşa, kalksa ayağa bir daha kimse konuşamazmış, bitecekmiş artık. Yerimde duramıyorum, olur mu biz boşu boşuna mı çalıştık yani. “Ben konuşmak istiyorum efendim” dedim. Salondaki tek kadın. Orda başka kadın yok. Çevirdi kafasını baktı, buyurun dedi. Kürsüye çıkıp konuştum, anlattım. Tezimde gördüklerimi, bunun ne kadar yan etkileri olduğunu, yanlışlıklar olduğunu, benim de din dersi okumadığımı, ama bunun çok büyük bir eksiklik olduğunu tecrübe ettiğimi söyledim. Bunun sadece abdest namaz meselesi olmadığını, hayatın anlamı demek olduğunu, niçin yaşıyoruz, nerden geliyoruz, gençlerin böyle sorularının olduğunu, bunun sadece küçük çocuklara el ayak yıkatmakla cevaplandırılmayacağını anlattım. Sonradan bana diyorlar ki “askerlik yap-saydın el kaldırarak ben konuşmak istiyorum diyemezdin”. Orada kadın olmam bir avantaj oldu sanırım.

DİNİ ARAŞTIRMALAR (YILDIZ KIZILABDULLAH): Neticede -sizin de sayenizde-, din derslerinin zorunluğu kabul edildi. Hocam, buradan üniversitedeki kadın çalışmaları bağlamında verdiğiniz derslere geçmek istiyorum. 90 lı yılların sonlarına doğru geldiğimizde, Kadın çalışmaları da üniversite düzeyinde artık olgunlaşmıştı. Bunların bazılarını ben de tanıklık ettim. Bu çalışmalar bağlamında katedilen mesafeyi nasıl görüyorsunuz? Çok eksikler var ama kadın ile ilgili çalışmalarda bir yerlere gelindi mi sizce?

BEYZA BİLGİN: Kadınların, bir kere sevgilisine mektup yazar diye okuma yazma bilmesine bile izin verilmiyordu eskiden. Biz doktora dersinde o kitapları inceledik. Bunlar değişti sokaklara çıktı kadınlar, daha görünür oldular. Okullara girdiler, meslek sahibi oldu kadınlar. Bunlar hepsi çok güzel şeyler. Bunlar oldu ama değişmeyen şeyi söyleyeyim ben size: Kadının ikinci sınıflığı hiç bir zaman bitmedi. Kaburga kemiğinden yaratılmışsındır ikincilsindir. Allah seni Adem'i eğlendirmek için arkadaşsız kalmasın diye yaratmıştır, yardımcısıdır sen. Mecburiyet olmadıkça ne lüzum var senin hâkim olmana, erkek kıtlığı olmadıkça ne lüzumu var senin bakan olmana. Bu düşünce değişmedi. İyi yetişmiş insanların pek çoğu bile, kadının biraz daha geri durmasından yanadırlar.

DİNİ ARAŞTIRMALAR (FATMA ÇAPCIOĞLU): Peki hocam tam yeri gelmişken sormak istiyorum. Kadına “pozitif ayrımcılık” diye bir ifade var son zamanlarda duyduğumuz. Bu sözü realitede nasıl görüyorsunuz? Toplumda bu sözün gerçek manada bir karşılığı olduğunu düşünüyor musunuz?

BEYZA BİLGİN: Hep derler ki; bir de kadın olsun... Bir yerlere gidecekler ya bir yerlerde görünecekler ya işte bir de kadın olsun, bir de kadın bakanımız olsun, şu partiden daha fazla kadın bizde olsun. Biraz fazla olsun. Ama ellerinden gelse, ne lüzumu var o çocuk doğursun, çocuğuna baksın, yaşlılara baksın diyecekler. Kadın her zaman için böyledir ikincil görev. Anne olarak bile, oğlana farklı terbiye veriyor, kızına farklı terbiye veriyor.

DİNİ ARAŞTIRMALAR (YILDIZ KIZILABDULLAH): Şöyle mi demek lazım yani hocam, aslında bu pozitif ayrımcılık negatif ayrımcılık böyle bir şeye gerek yok.

BEYZA BİLGİN: Yeteneğe göre, ehliyete göre olmalı. Ama sen zaten okutmamışsan hangi ehliyet? Onun için okutmuyor seni. Zaten okuduğun zaman onu aşabiliyorsun. Benim hocam biraz kısa boylu birisiydi -Allah rahmet eylesin- “en kısa erkek en kısa kadından uzundur” derdi “en akıllı erkek en akıllı kadından daha akıllıdır” derdi. Yani erkeklerde böyle bir şey vardır derdi.

DİNİ ARAŞTIRMALAR(YILDIZ KIZILABDULLAH): Bir anne, bir akademisyen ve bu kadar ilkleri yaşamış bir hoca ve bir kadın olarak, yeni yetişen insanlara gençlere -kadın erkek fark etmez- neticede bütün gençlere yönelik neler tavsiye edersiniz?

BEYZA BİLGİN: Benim Elif gibi bir kızım vardı, ben onunla da baş ettim. Seni büyüten ya da senin büyüttüğün insanlara karşı vazifelerin var, hem de çok çeşitli olabilir bu vazifelerin. Yapılması gereken, içinde bulunduğu şartlara göre yapabileceğinin en iyisini yapmaktır. Çocuklar, küçüklükten itibaren işe koşulmaya alıştırılması lazım ki, ben erkeğim diye ablasından su istemesin. Erkek kız ayırt etmeden, çocuklarımıza *insan* terbiyesini vermek lazım. Dediğim gibi en küçükten başlamak lazım, en başından başlamak lazım. Aksi halde kadın-erkek mücadelesi haline geliyor ilişkiler. Bu ise Kur'an'ın istemediği bir metod. Mücadele yok, teklif var, yardımlaşma var, çünkü mücadele karşısındakini geriyor, kabul edecekse bile etmez hale getiriyor. Dava haline getirmeden davet et! Minik kızından başla! Minik oğlundan başla! Dedeyle, nineyle işbirliği yap! Allah herkese kendi ruhundan üflemiş, sadece erkeğe değil....

DİNİ ARAŞTIRMALAR: Hocam çok teşekkür ediyoruz.